An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

Ardteistiméireacht

SIOLLABAS STAIRE

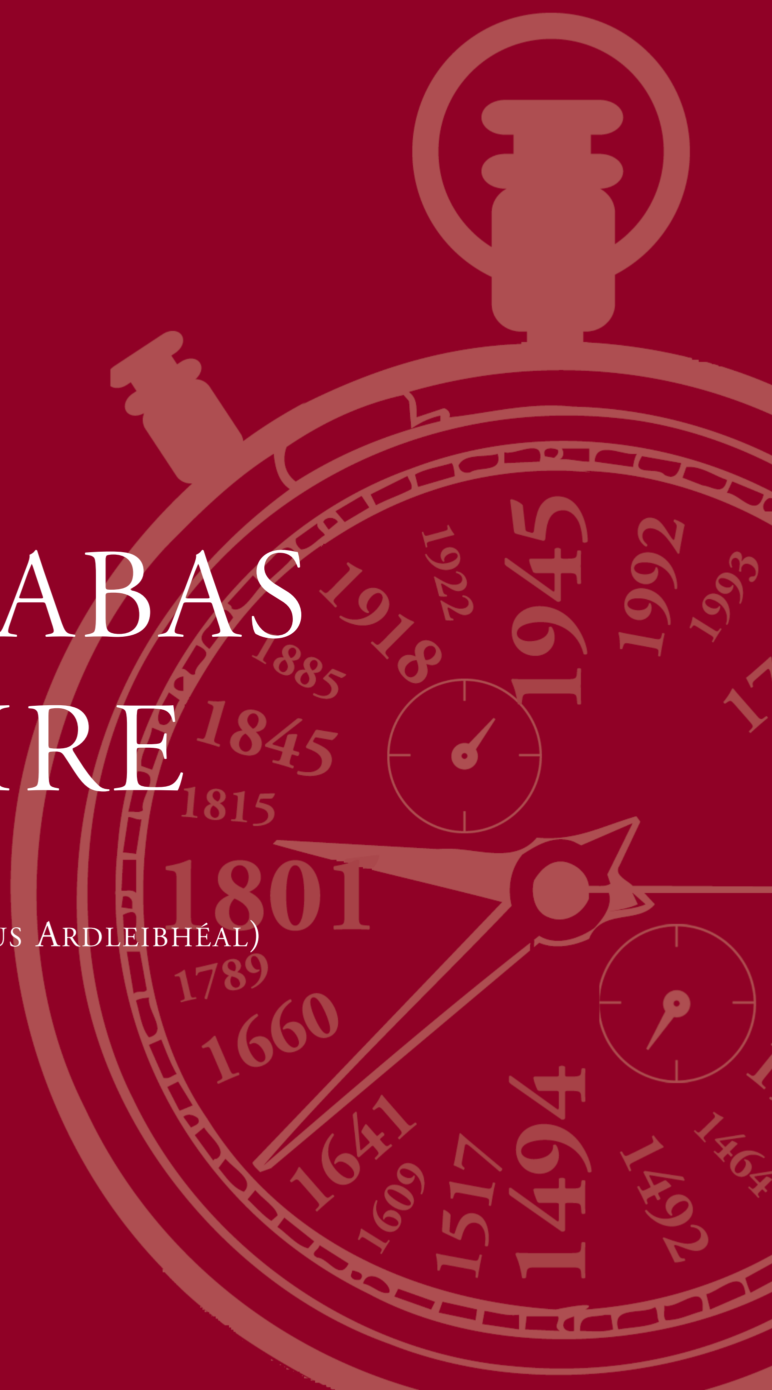

(Gnáthleibhéal agus Ardleibhéal)

CLÁIR NA hARDTEISTIMÉIREACHTA

Cuspóirí agus Prionsabail

1. Is é cuspóir ginearálta an oideachais cabhair a thabhairt chun gach gné na hindibhide a fhorbairt, na gnéithe aeistéitiúla, cruthaitheacha, breithiúnacha, cultúrtha, tochtacha, bríomhara agus intleachtúla, na gnéithe a bhaineann le saol pearsanta, saol an teaghlaigh, saol na hoibre agus saol i measc an phobail, agus na gnéithe a bhaineann le scíth curtha san áireamh.

2. Cuirtear na cláir Ardteistiméireachta ar fáil leis an gcuspóir ginearálta seo, agus le béim ar leith ar ullmhú na ndaltaí i gcomhair oideachas nó oilliúint tríú leibhéal, i gcomhair fhostaíochta agus le haghaidh a ról mar shaoránaigh fhiontracha, a ghlacann páirt i gcúrsaí an tsochaí.

3. Tá sé de chuspóir ag gach clár Ardteistiméireachta leanúnachas agus dul chun cinn ó chláir na Teistiméireachta Sóisearaí a sholáthar. Is féidir go dtiocfadh athruithe ar an gcoibhneas a thugtar do na comhpháirteanna éagsúla taobh istigh de na cláir, .i. forbairt phearsanta agus shóisialta (agus gnéithe mórálta agus spioradálta san áireamh), staidéir ghairmiúla agus ullmhú i gcomhair oideachais bhreise agus i gcomhair shaol an duine fhásta agus shaol na hoibre.

4. Na cláir atá dírithe ar an Ardteistiméireacht, tá fad dhá bhliain iontu agus trí fhoirm sholáthair acu:

   i. an Ardteistiméireacht (Seanbhunaithe)

   ii. Gairmchlár na hArdteistiméireachta

   iii. an Ardteistiméireacht Fheidhmeach.

5. Maidir le gach clár Ardteistiméireachta, agus cabhair á thabhairt aige d'oideachas ardchaighdeáin, cuireann sé béim

   - ar fhoghlaim fhéin-dírithe agus smaoineamh neamhspleách
   - ar spiorad an fhiosraithe, smaoineamh breithiúnach, réiteach fadhbanna, féinmhuinín, tionscnamh agus fiontar
   - ar ullmhú don oideachas breise, do shaol an duine fhásta agus do shaol na hoibre
   - ar fhoghlaim shaoil.

An Ardteistiméireacht (Seanbhunaithe)

Cuireann clár na hArdteistiméireachta (Seanbhunaithe) ar fáil do dhaltaí, oideachas atá leathan agus cothromaithe, agus ag an am céanna ceadaítear dóibh oiread éigin de shainstaidéar a dhéanamh. Cuirtear siollabais ar fáil i raon leathan d'ábhair. Soláthraítear gach ábhar ag Gnáthleibhéal agus ag Ardleibhéal. Chomh maith leis sin, soláthraítear Matamaitic agus Gaeilge ag Bonnleibhéal.

Baintear feidhm as an teastas i gcomhair roghnaithe don oideachas breise, fhostaíochta, oiliúna agus ardoideachais.

Gairmchlár na hArdteistiméireachta (GA)

Is é atá i nGairmchlár na hArdteistiméarachta (GA) ná idirghabháil san Ardteistiméireacht (Seanbhunaithe). Déanann daltaí ar an GA staidéar ar chúig ábhar ar a laghad (ag Ardleibhéal, Gnáthleibhéal nó Bonnleibhéal), ar Ghaeilge agus ar dhá ábhar ó chnuasaigh shainithe d'ábhair ghairmiúla. Ní mór dóibh freisin cúrsa aitheanta i nuatheanga Eorpach, nach Gaeilge nó Béarla í. Chomh maith leis sin, tógann siad trí nasc-mhodúl ar Oideachas Fiontair, Ullmhú don Obair agus Cleachtadh Oibre.

Go háirithe tá sé mar chuspóir ag an GA spiorad an fhiontair agus an tionscnaimh a chothú i measc na ndaltaí, agus a scileanna idirphearsanta, gairmiúla agus teicneolaíocha a fhorbairt.

An Ardteistiméireacht Fheidhmeach

Is clár Ardteistiméireachta neamhspleách ann féin an Ardteistiméireacht Fheidhmeach. Dearadh é i gcomhair na ndaltaí sin nach mian leo dul go díreach isteach san oideachas tríú leibhéal nó nach bhfreastalaíonn an dá chlár eile Ardteistiméireachta ar a gcuid riachtanas, mianta nó mianach. Tá an Ardteistiméireacht Fheidhmeach tógtha mórthimpeall ar thrí phríomhghné – Ullmhú Gairmiúil, Oideachas Gairmiúil agus Oideachas Ginearálta – a bhfuil comhghaoil agus comhspleáchas eatarthu. Is iad buntréithe an chláir seo ná cleachtaí oideachasúla atá gníomhach, praiticiúil agus daltalárnach.

ARDTEISTIMÉIREACHT

SIOLLABAS STAIRE

(GNÁTHLEIBHÉAL AGUS ARDLEIBHÉAL)

CLÁR

Brollach....................................2

Cineál na Staire....................................2

Cineál an tSiollabais....................................2

Aidhmeanna agus Cuspóirí....................................3

Aidhmeanna....................................3

Cuspóirí....................................3

Frámaíocht agus Riachtanais an tSiollabais....................................5

Frámaíocht an tSiollabais – Léaráid....................................6

Idirdhealú....................................7

I: Ag Obair le fianaise....................................8

II: Topaicí staidéir....................................11

Measúnú....................................14

An Tuarascáil ar an Staidéar Taighde....................................14

An Páipéar Scrúdaithe Ceann Cúrsa....................................14

Topaicí an tSiollabais....................................17

Éire sa Nua-Aois Luath....................................17

An Eoraip agus an Domhan Mór sa Nua-Aois Luath....................................25

Éire sa Nua-Aois Dhéanach....................................33

An Eoraip agus an Domhan Mór sa Nua-Aois Dhéanach....................................41

BROLLACH

Cineál na Staire

Eispéireas an duine – cúram na staire

Déileálann an stair le heispéireas saol an duine san am atá caite. Sa staidéar ar stair áirítear imscrúdú ar an bhfianaise atá ar marthain a bhaineann leis an taithí sin. Cuireann sí an dalta staire i dteagmháil le heispéiris an duine, atá an-difriúil lena (h)eispéiris féin go minic. Mar sin, faigheann an dalta léargas ar shlite beatha eile, ar mhodhanna smaointe eile, ar réitigh eile ar fhadhbanna athfhillteacha an duine. Tá an staidéar ar eispéireas an duine san am atá caite, a leithleachas agus a ilchineálacht, riachtanach chun go bhforbróidh an dalta tuiscint ar staid an duine agus ar inspreagadh an duine. Le linn fáil amach, trí staidéar ar fhaisnéis, faoi eispéiris a p(h)obail féin, faigheann an dalta léargais luachmhara ar fhréamhacha a (h)ionannais féin agus ar thraidisiúin atá againn.

Am agus athrú – éirim na staire

Os rud é gur gné riachtanach de staid an duine é an t-athrú, is ábhar is cúram don dalta staire é. Is féidir cur síos ar am agus athrú, gan dabht, mar éirim na staire. Cé go ndéanann disciplíní eile imscrúdú ar ghnéithe de shaol an daonnaí, d'institiúidí daonna agus de thraidisiúin chultúir, an stair amháin a bhaineann ó bhun lena n-athruithe a mheas agus a mhíniú. Sa mhéid go bhfuil na rátaí athraithe stairiúil éagsúil go mór (mall i gcás struchtúr agus traidisiún fadmharthanach, níos tapúla i gcás cogaí agus réabhlóidí), is é tasc an staraí é míniú a thabhairt ar an dinimic i gceist i ngach cás. Foghlaimeoidh an dalta staire faoi lárnacht an athraithe do gach eispéireas de chuid an duine agus faoin modh casta ina n-idirghníomhaíonn modhanna difriúla athraithe.

Tuiscint a fhorbairt – athbhreithniú ar stair

Tá an staidéar ar an stair agus scríobh na staire chomh statach leis an saol féin. Féadfaidh athbhreithniú ar an taifead staire agus méadú ar ár dtuiscint ar an stair éirí as fianaise nua agus léargais nua. Tugann sé sin acmhainneacht uathúil don stair chun scileanna smaointeoireachta criticiúla an dalta a fhorbairt. Trí mhaireachtáil i ndomhan atá ag athrú i gcónaí, foghlaimeoidh an dalta gur ceart an anailís is fairsinge agus an chritic is mó a dhéanamh ar a b(h)reithiúnais féin maidir le cineál na n-imeachtaí staire.

Cineál an tSiollabais

Is é an prionsabal atá mar bhonn ag an siollabas ná gur ceart an staidéar ar stair a mheas mar scrúdú ar cad a tharla dar leis na staraithe, bunaithe ar fhiosrú san fhianaise atá ar fáil.

Seo a leanas cuid de phríomhghnéithe an tsiollabais:

Grinnstaidéar:

Sa siollabas áirítear mionstaidéar ar roinnt topaicí staire agus soláthraítear an deis chun staidéar níos grinne a dhéanamh ar ghnéithe de na topaicí sin. Leis an gcur chuige sin ceadaítear tuiscint níos mó a fháil ar na castachtaí atá mar bhonn leis an dúshlán a ghabhann leis an am atá caite a léirléamh agus breithiúnais réasúnacha a dhéanamh ar mheastóireacht ar fhianaise.

Béim ar scileanna:

Éascaíonn an grinnchur chuige béim ar na scileanna staire a fhorbairt; go háirithe, láimhsiú fianaise agus scileanna taighde.

Ag obair le doiciméid:

Sa staidéar ar cheann de na topaicí áireofar úsáid struchtúrach a bhaint as doiciméid staire. Lamhálfaidh sé sin don dalta saineolas a fhorbairt ar an meastóireacht ar fhianaise agus an cumas a fhorbairt chun breithiúnais réasúnaithe a dhéanamh.

Staidéar Taighde:

Tá páirtíocht i dtaighde ina cuid riachtanach den siollabas. Fad a thugtar léargas ar an modh ina n-oibríonn staraithe, tá infheidhmeacht leathan ag na scileanna a fhorbraítear tríd an staidéar sin.

AIDHMEANNA AGUS CUSPÓIRÍ

Aidhmeanna

Eolas agus tuiscint

1. Eolas agus tuiscint ar ghníomhaíocht an duine san am atá caite a fhorbairt.
2. Tuiscint ar shaol an lae inniu a chur chun cinn trí thuiscint stairiúil ar shaincheisteanna tábhachtacha ár gcomhaimsire a fhorbairt.
3. Eolas agus tuiscint ar stair na hÉireann, na hEorpa agus an domhain a fhorbairt.
4. Tuiscint na ndaltaí ar choincheapanna staire a fhorbairt.
5. Dearcadh ar athrú, i saol atá ag athrú, a sholáthar do dhaltaí.

Scileanna staire

1. Feasacht a fhorbairt ar léirléimh dhifriúla ar shaincheisteanna staire ar leith.
2. Raon scileanna taighde a fhorbairt atá riachtanach chun staidéar a dhéanamh ar an stair.
3. Tuiscint ar chineál agus éagsúlacht na fianaise stairiúla a fhorbairt.

Ullmhú don saol agus do shaoránacht

1. An cumas chun smaoineamh go criticiúil a fhorbairt.
2. Luachanna dearfacha a fhorbairt a ghabhann leis an staidéar ar an stair.
3. Tuiscint ar an tsochaí ina maireann na daltaí agus ar shochaithe eile, caite agus láithreacha, a chothú sna daltaí.
4. Feasacht fhaisnéisneach agus chriticiúil ar a n-oidhreacht stairiúil a chothú sna daltaí.

Cuspóirí

Eolas agus tuiscint

1. Is ceart go bhfaigheadh agus go bhforbródh na daltaí tuiscint ar:
   - na sain-eilimintí liostaithe de na topaicí a ndéantar staidéar orthu
   - an chaoi a bhfuil gníomhartha agus eispéiris ghlúinte romhainn tar éis cabhrú chun tionchar a imirt ar a gcomharbaí
   - an chaoi a suíonn eilimintí de thopaicí stair na hÉireann i gcomhthéacs idirnáisiúnta níos leithne. Ag brath ar an topaic i gceist, d'fhéadfadh sé go n-áireofaí sa chomhthéacs sin breithniú ar ghnéithe mar:
     - toise na Breataine
     - an toise Eorpach
     - an toise domhanda
     - diaspóra na hÉireann
   - gníomhaíocht an duine san am atá caite, ón iliomad dearcaí. Agus staidéar á dhéanamh ar ghníomhaíocht an duine san am atá caite, is ceart aird a thabhairt ar eispéiris na mban. Is féidir na príomhchineálacha gníomhaíochta a bhfuil staidéar le déanamh orthu a rangú mar a leanas:
     - riarthach
     - cultúrtha
     - eacnamaíoch
     - polaitiúil
     - creidimh
     - eolaíoch
     - sóisialta.

2. Is ceart go bhforbródh daltaí tuiscint ar choincheapanna dá leithéidí atá bunúsach don staidéar ar an stair, agus dá scríobh, agus go bhforbróidís cumas chun iad a chur i bhfeidhm, mar sh.

   - coincheapanna nós imeachta
     - foinse agus fianaise
     - fíoras agus tuairim
     - laofacht agus oibiachtúlacht

   - coincheapanna léirmínitheacha
     - athrú agus leanúnachas
     - cúis agus iarmhairt
     - comparáid agus codarsnacht

   - coincheapanna substaintiúla
     - cumhacht agus údarás
     - coinbhleacht agus athmhuintearas
     - daonlathas agus cearta daonna
     - cultúr agus sibhialtacht
     - geilleagar agus sochaí
     - ionannas agus pobal
     - spás agus am.

Scileanna Staire

Is ceart go bhforbródh na daltaí raon scileanna a ghabhann leis an staidéar ar an stair agus lena scríobh.

1. Aithint an chineáil eolais stairiúil

Is ceart go bhfoghlaimeodh na daltaí conas:

- a aithint go bhfuil eolas stairiúil trialach agus neamhiomlán agus, dá bhrí sin, faoi réir athbhreithnithe agus/nó ath-léirléimh
- a aithint nach mór scríobh na staire a bheith bunaithe ar fhianaise údarásach agus go bhféadfadh níos mó ná léirléamh amháin a bheith ar an bhfianaise atá ar fáil.

2. Scileanna taighde

Is ceart go bhfoghlaimeodh na daltaí conas:

- topaic chuí le haghaidh staidéir taighde a shainmhíniú
- sonraí staire a aimsiú ón iliomad foinsí príomha agus/nó tánaisteacha
- sonraí iomchuí a roghnú agus a thaifeadadh
- sonraí a mheas
- sonraí a chomhthiomsú
- torthaí a chur i láthair i bhformáid loighciúil dhea-struchtúrtha.

3. Scileanna láimhsithe fianaise

Is ceart go bhforbródh na daltaí an cumas maidir le:

- cineálacha difriúla ábhar foinse staire a aithint
- faisnéis a bhaint as ábhair fhoinse chun ceisteanna staire a fhreagairt
- measúnú a dhéanamh ar úsáidí d'fhoinsí ar leith agus ar a dteorainneacha
- laofacht a bhrath
- bolscaireacht a shainaithint.

Ullmhú don saol agus don tsaoránacht

Trí staidéar a dhéanamh ar an stair, is ceart go bhfaigheadh na daltaí comhcheangal uathúil de scil agus tuiscint a chabhróidh leo ullmhú don saol agus d'obair sa tsochaí, fad a chuirtear lena bhfás pearsanta mar phearsana aonair.

1. Is ceart go bhforbródh na daltaí an cumas chun:

   - smaoineamh go criticiúil trí bhreithiúnais a dhéanamh bunaithe ar fhianaise a mheas.

2. Is ceart go bhforbródh na daltaí luachanna dearfacha a ghabhann leis an staidéar ar an stair. Is ceart go bhfoghlaimeoidís an chaoi le:

   - bheith críochnúil le linn faisnéis a bhailiú agus cruinn le linn a thaifeadta
   - bheith ar an eolas faoi laofacht agus dícheall a dhéanamh a bheith oibiachtúil
   - bheith in ann féachaint ar shaincheist chointinneach nó chonspóideach ó níos mó ná dearcadh amháin.

3. Is ceart go bhfoghlaimeodh na daltaí conas:

   - a n-oidhreacht stairiúil a mheas trí staidéar a dhéanamh ar stair ó iliomad dearcaí.

FRÁMAÍOCHT AGUS RIACHTANAIS AN TSIOLLABAIS

Frámaíocht an tsiollabais

I bhfrámaíocht an tsiollabais tá dhá chuid idirnasctha mar a leanas:

I: Ag obair le fianaise

II: Topaicí staidéir

I: Ag Obair le fianaise

a) Tabhairt isteach: stair agus an staraí

b) Staidéar bunaithe ar dhoiciméid

c) Staidéar taighde.

- Tabharfar réamhthabhairt isteach do na daltaí maidir leis an gcineál staire agus le hobair an staraí. Foirmeoidh sé sin an bonn d'obair amach anseo ar na topaicí, ar an staidéar bunaithe ar dhoiciméid agus ar an staidéar taighde.
- Rachaidh na daltaí i mbun staidéir bunaithe ar dhoiciméid ar cheann de thopaicí an tsiollabais mar an bpríomh-mheán chun a scileanna a fhorbairt chun obair a dhéanamh le fianaise.
- Rachaidh na daltaí i mbun staidéir taighde ar ábhar suntasach staire mar mheán chun a scileanna a fhorbairt tuilleadh maidir le hobair a dhéanamh le fianaise agus mar an bpríomh-mheán chun a scileanna taighde a fhorbairt.

II: Topaicí staidéir

Tá na topaicí eagraithe in dhá réimse staidéir scoite: An Nua-Aois Luath, 1492-1815; An Nua-Aois Dhéanach, 1815-1993.

- Déanfaidh na daltaí staidéar ar thopaicí ó cheann de na réimsí staidéir.

Laistigh de gach réimse staidéir, tá sé thopaic ó stair na hÉireann agus sé thopaic ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir.

- Déanfaidh na daltaí staidéar ar dhá thopaic ó stair na hÉireann agus dhá thopaic ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir ón réimse staidéir roghnaithe.

Leagfar síos dhá thopaic le haghaidh staidéir bunaithe ar dhoiciméid: topaic amháin ó réimse staidéir na Nua-Aoise Luaithe agus topaic amháin ó réimse staidéir na Nua-Aoise Déanaí.

- Déanfaidh na daltaí staidéar bunaithe ar dhoiciméid ar an topaic leagtha síos óna réimse staidéir roghnaithe.

Ar an gcéad leathanach eile tugtar Frámaíocht an tSiollabais i bhformáid léaráide.

FRÁMAÍOCHT AN TSIOLLABAIS

Frámaíocht an tsiollabais - léaráid

I Ag Obair le faisnéis
A. Tabhairt isteach: stair agus an staraí B. Staidéar Bunaithe ar Dhoiciméid C. Staidéar Taighde

II Topaicí staidéir

Réimse Staidéir na Nua-Aoise Luaithe 1492-1815	**Nó**	**Réimse Staidéir na Nua-Aoise Déanaí 1815-1993**
• Ar an réimse staidéir seo tá *dhá thopaic déag.* • Baineann *sé thopaic* le stair na hÉireann agus sé thopaic le stair na hEorpa agus an domhain mhóir. • Leagfaidh an t-údarás scrúdúcháin síos *topaic amháin* le haghaidh staidéir dhoiciméad-bhunaithe. • Más ó stair na hÉireann an topaic sin, roghnaítear *topaic amháin* eile ó stair na hÉireann in éineacht le *dhá thopaic* ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir. • Más ó stair na hEorpa an topaic sin, roghnaítear *topaic amháin* eile ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir agus *dhá thopaic* ó stair na hÉireann. • Déanann na daltaí staidéar ar *cheithre thopaic* san iomlán.		• Ar an réimse staidéir seo tá *dhá thopaic déag.* • Baineann *sé thopaic* le stair na hÉireann agus sé thopaic le stair na hEorpa agus an domhain mhóir. • Leagfaidh an t-údarás scrúdúcháin síos *topaic amháin* le haghaidh staidéir dhoiciméad-bhunaithe. • Más ó stair na hÉireann an topaic sin, roghnaítear *topaic amháin* eile ó stair na hÉireann in éineacht le *dhá thopaic* ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir. • Más ó stair na hEorpa an topaic sin, roghnaítear *topaic amháin* eile ó stair na hEorpa agus an domhain mhóir agus *dhá thopaic* ó stair na hÉireann. • Déanann na daltaí staidéar ar *cheithre thopaic* san iomlán.

Idirdhealú

Tá an siollabas saincheaptha le múineadh ar Ghnáthleibhéal agus Ardleibhéal araon. Déantar na leibhéil a idirdhealú trí shonrú na dtorthaí foghlama. Tá torthaí ann a bhaineann le Cuid I: Ag obair le fianaise agus sraith bhreise torthaí chineálacha do Chuid II: Topaicí staidéir.

Topaicí

Cé go ndéanfaidh daltaí ag an dá leibhéal staidéar ar na topaicí céanna, i gcás daltaí Gnáthleibhéil cuirfear béim ar leith ar na príomhphearsana agus ar na cás-staidéir a ghabhann lena dtopaicí. Beifear ag súil go ndéanfaidh daltaí Ardleibhéil staidéar ar gach gné de na topaicí ar bhealach níos grinne agus go bhforbróidh siad leibhéal tuisceana coincheapúla níos mó.

Measúnú

Baintear tuilleadh idirdhealaithe amach trí na comhpháirteanna measúnaithe a úsáidtear:

- Sa staidéar taighde, beifear ag súil le feasacht níos mó ar an gcomhthéacs staire is leithne agus le leibhéal níos airde anailíse agus/nó measúnaithe ó na daltaí Ardleibhéil.
- Beidh an páipéar scrúdaithe ceann cúrsa do dhaltaí Gnáthleibhéil difriúil go mór i dtéarmaí formáide agus ceisteanna leis an bpáipéar scrúdaithe ceann cúrsa do dhaltaí Ardleibhéil. Beidh na ceisteanna ginearálta ag Gnáthleibhéal tiomáinte ag spreagthach (e.g. pictiúr nó léarscáil) agus teastóidh freagraí d'fhad athraitheach i gcás ilíocht cineálacha ceisteanna.
- Cé go mbeidh an fhormáid chéanna leis an gceist bunaithe ar dhoiciméid ag an dá leibhéal, beidh ualú na marcanna difriúil agus beidh gá le scileanna léirmheastóireachta níos mó ag an Ardleibhéal.

I: Ag obair le fianaise

A. Tabhairt isteach - stair agus an staraí

Is é an prionsabal atá mar bhonn ag an siollabas ná gur ceart féachaint ar staidéar na staire mar thaiscéalaíocht ar an rud a tharla dar le staraithe, bunaithe ar an bhfaisnéis atá ar fáil a fhiosrú. D'fhonn an prionsabal seo a thabhairt isteach agus a fheidhmiú a spreagadh tríd an staidéar a dhéanann an dalta ar an gcúrsa, is ceart dul i mbun taiscéalaíochta leis an dalta ar na nithe seo a leanas:

Cad is stair ann?

- Na bríonna difriúla leis an bhfocal "stair" - an t-am atá caite, fianaise ar marthain ón am atá caite, startha scríofa
- Cineál sealadach an eolais staire - léirmhíniú ar fhianaise atá ar fáil.

An staraí ag obair

- Ról na fianaise i dtaighde staire agus i scríobh na staire
- Na príomh-éagsúlachtaí fianaise stairiúla
- Na príomhstóir fhianaise stairiúla
- An chaoi a cheistíonn an staraí corpas fianaise
- Na céimeanna éagsúla de thaighde staire
- Ar thóir na hoibiachtúlachta
- Réidhe an staraí maidir lena t(h)uiscint ar imeachtaí a athbhreithniú de dheasca fhianaise nua nó léargas nua
- Cineál casta an athraithe staire agus an dúshlán a ghabhann lena dinimic a mhíniú.

Is ceart na léargais a fhaightear ón réamhstaidéar seo a atreisiú go leanúnach tríd an gcúrsa ar fad. Is ceart go mbeadh feasacht ar chineál an ábhair agus ar ról an staraí follasach san obair iardain ar na topaicí agus ar an staidéar bunaithe ar dhoiciméid agus an staidéar taighde.

B. An Staidéar Bunaithe ar dhoiciméid

I gcás gach scrúdaithe, leagfaidh an t-údarás scrúdúcháin dhá thopaic síos le haghaidh staidéir bunaithe ar dhoiciméid: topaic amháin ó réimse staidéir na Nua-Aoise Luaithe agus topaic eile ó réimse staidéir na Nua-Aoise Déanaí. Déanfar na topaicí seo a rothlú ó am go ham.

Bainfidh na doiciméid a bhfuil staidéar le déanamh orthu leis na cás-staidéir liostaithe le haghaidh gach topaice. Cabhróidh sé sin leis na daltaí na scileanna láimhsithe fianaise a fhorbairt atá sainaitheanta sa liosta cuspóirí cúrsa.

Déanfar breithniú ar leith ar infhaighteacht doiciméad cuí le linn topaicí a leagan síos le haghaidh staidéir bunaithe ar dhoiciméid.

C. An Staidéar Taighde

Cuspóir an staidéir

Féachann an staidéar taighde le spiorad fiosraithe faoin am atá caite a chothú sna daltaí chomh maith le raon scileanna a chabhróidh chun an fiosrú a dhéanamh. Ligeann sé do dhaltaí dul i mbun bheart foghlama féintreoraithe atá bunaithe i luachanna nós imeachta an staraí.

Critéir

Sa staidéar taighde déanfar staidéar ar ábhar tábhachta stairiúla a roghnaíonn an dalta, faoi threoir an mhúinteora.

Le linn ábhar a roghnú don staidéar taighde, is ceart na critéir seo a leanas a chur san áireamh:

- Caithfidh an t-ábhar scrúdaithe a bheith sainmhínithe go soiléir. Is ceart go mbeadh a fhócas cúng seachas leathan chun gur féidir grinnscrúdú a dhéanamh.
- Is ceart go mbeadh na foinsí a úsáidtear ina bhfoinsí príomha nó ina sainfhoinsí tánaisteacha.

- Ag Gnáthleibhéal is ceart DHÁ fhoinse ar a laghad a úsáid; ag Ardleibhéal is ceart TRÍ fhoinse (nó níos mó) a úsáid.
- Caithfidh tábhacht stairiúil a bheith leis an ábhar a roghnaítear. Samhlaítear raon leathan féidearthachtaí, lena n-áirítear staidéir staire áitiúla agus staireolaíochta. Is féidir miondealú níos mine ar ábhar oiriúnach a fháil i dTreoirlínte an Mhúinteora.
- Ní ceart go mbeadh an t-ábhar a roghnaítear doiléir nó beagthábhachtach. Is ceart go mbeadh sé bunaithe ar fhaisnéis is féidir a fhíordheimhniú go furasta.

Formáid an staidéir

Tiomsóidh gach dalta tuarascáil ar thorthaí a staidéir taighde. Cuirfear an tuarascáil faoi bhráid an údaráis scrúdúcháin le haghaidh marcála. Beidh trí chomhpháirt ag an tuarascáil, mar a leanas:

- An plean imlíneach: tabharfaidh sé seo sainmhíniú ar, agus údar maith leis, an ábhar staidéir beartaithe, ag sainaithint na n-aidhmeanna, an chur chuige bheartaithe agus na bhfoinsí atá le cuardach.
- An mheastóireacht ar na foinsí: tabharfaidh sé seo le fios bainteacht na bhfoinsí leis an ábhar staidéir agus tabharfaidh sé ráiteas maidir lena láidreachtaí agus laigeachtaí.
- An aiste fhada: leagfaidh sé seo síos na príomhthorthaí agus conclúidí ar tháinig an dalta orthu. Is ceart go bhfolódh sé athbhreithniú ar an bpróiseas a glacadh agus ar a úsáidí a bhí an próiseas sin chun na haidhmeanna leagtha síos sa phlean imlíneach a bhaint amach. Tá gá le comhleanúnachas struchtúir: is ceart go mbeadh réamhrá soiléir agus conclúid shoiléir san aiste agus, idir eatarthu, líne forbartha loighciúla.

Ag obair le fianaise: torthaí foghlama

A: Tabhairt isteach - stair agus an staraí

B: An staidéar bunaithe ar dhoiciméid

C: An staidéar taighde

Cé go bhfuiltear ag súil go dtreoróidh na torthaí seo a leanas gach gné de chúrsa staidéir an dalta, déanfar iad a mheas tríd an staidéar bunaithe ar dhoiciméid agus an staidéar taighde go príomha.

Ar chríochnú na coda seo den siollabas, is ceart go mbeadh daltaí ag an dá leibhéal in ann:

- tuiscint ar ról na fianaise i scríobh na staire a léiriú. Is ceart go gcuimseodh a dtuiscint gnéithe mar: an difríocht idir foinse agus fianaise, an chaoi a mheasann staraí an fhianaise, an chaoi ar féidir níos mó ná léirléamh amháin a bheith ar fhianaise.
- cineálacha difriúla foinsí staire a shainaithint mar chuntais fhinnéithe súl, taifid phoiblí, cuimhní, litreacha, léarscáileanna, grianghraif agus cartúin pholaitíochta.
- raon foinsí staire den chineál sainaitheanta thuas a léirléamh agus ceisteanna a fhreagairt a bhaineann lena mbunús, a gcuspóir agus a n-úsáidí.
- tátail a bhaint as foinsí staire agus na tátail sin a úsáid chun cabhrú chun breithiúnais a fhoirmiú maidir le saincheisteanna staire.
- feasacht ar oibiachtúlacht a thaispeáint ina scríbhinn féin trí fhéachaint go crua le bheith cóir agus neamhchlaonta.
- dul i mbun píosa taighde de réir na scileanna liostaithe cuí. Folaíonn siad sin an cumas sonraí staire a aimsiú ó roinnt foinsí, na sonraí a mheas, sonraí iomchuí a chomhthiomsú agus torthaí a chur i láthair i bhformáid dhea-struchtúrtha.

I dteannta leis an méid sin thuas, is ceart go mbeadh daltaí an Ardleibhéil in ann freisin:

- a mhíniú conas a úsáidtear an focal “stair” go minic chun cur síos ar an am atá caite ann féin, ar fhianaise atá ar marthain ón am atá caite agus ar startha scríofa.
- a mhíniú cad iad na cineálacha foinsí staire a fhaightear i gcartlanna, i leabharlanna agus i músaeim.
- príomhláidreachtaí agus príomhtheorainneacha foinsí éagsúla a shainaithint trí na ceisteanna cuí a chur maidir le gnéithe mar an gcuspóir lena dtáirgeadh, bunchúiseanna an/na duine/ndaoine a tháirg iad, a gcomhthéacs stairiúil agus a mbainteacht le himeacht(aí) agus saincheist(eanna) a bhfuil staidéar á dhéanamh orthu.
- cineál sealadach an eolais stairiúil a aithint - gurb é atá i startha scríofa ná léirléamh ar fhianaise atá ar fáil agus go bhféadfadh sé go n-athródh fianaise nua ár dtuiscint ar an stair.
- tuiscint ar an gcomhthéacs staire is leithne de thorthaí taighde a léiriú.

II: Topaicí Staidéir

Leagan amach

Mar a leanas atá leagan amach na dtopaicí:

- Tá paraiméadair dhátaí ag gach topaic. Ní cheanglaítear ar dhaltaí staidéar a dhéanamh ar gach forbairt shuntasach laistigh de na paraiméadair dhátaí ach, ina áit sin, staidéar a dhéanamh ar na gnéithe sin de na topaicí atá leagtha síos sa liosta eilimintí.
- Déantar staidéar ar gach topaic ó raon dearcaí. I gcás fhormhór na dtopaicí, cuimsíonn sé seo staidéar ar na gnéithe seo a leanas de thopaic: polaitíocht agus riarachán; sochaí agus geilleagar; cultúr, creideamh agus eolaíocht.
- Gabhann trí chás-staidéar le gach topaic, le gach ceann díobh ag cuimsiú grinnstaidéir ar ghné an-suntasach nó ionadaitheach d'eilimint den topaic.
- Ag gach topaic tá liosta de phríomhphearsana agus de phríomhchoincheapanna. Is é atá i gceist anseo ná líniú soiléir an ábhair a fheabhsú agus idirdhealú riachtanas do dhaltaí Gnáthleibhéil agus Ardleibhéil a éascú.

Ar an gcéad leathanach eile tugtar liosta iomlán de na topaicí.

Topaicí staidéir — liosta

Réimse Staidéir na Nua-Aoise Luaithe
Stair na hÉireann, 1494-1815
1. Leasú agus Reifirméisean in Éirinn Thúdarach, 1494-1558 *2. Éirí Amach agus concas in Éirinn Eilís, 1558-1603* *3. An Ríocht in aghaidh coilíneachta - an streachailt don lámh in uachtar in Éirinn, 1603-1660* *4. Cinsealacht choilíneachta a bhunú, 1660-1715* *5. Coilíneacht in aghaidh ríochta - teannais in Éirinn lár an ochtú haois déag, 1715-1770* *6. Deireadh na ríochta Éireannaí agus bunú an Aontais, 1770-1815*
Stair na hEorpa agus an domhain mhóir, 1492-1815
1. An Eoraip ón Athbheochan go dtí an Reifirméisean, 1492-1567 *2. Creideamh agus cumhacht - polaitíocht sa séú haois déag dhéanach, 1567-1609* *3. Éiclips na sean-Eorpa, 1609-1660* *4. An Eoraip le linn ré Louis XIV, 1660-1715* *5. Impirí a bhunú, 1715-1775* *6. Impirí faoi réabhlóid, 1775-1815*
Réimse Staidéir na Nua-Aoise Déanaí
Stair na hÉireann, 1815-1993
1. Éire agus an tAontas, 1815-1870 *2. Gluaiseachtaí don leasú polaitíochta agus sóisialta, 1870-1914* *3. Ar thóir an fhlaithis agus tionchar na críochdheighilte, 1912-1949* *4. Diaspóra na hÉireann, 1840-1966* *5. Polaitíocht agus an tsochaí i dTuaisceart Éireann, 1949-1993* *6. An rialtas, an geilleagar agus an tsochaí i bPoblacht na hÉireann, 1949-1989*
Stair na hEorpa agus an domhain mhóir, 1815-1992
1. An náisiúnachas agus foirmiú stát san Eoraip, 1815-1871 *2. Stáit náisiúin agus teannais idirnáisiúnta, 1871-1920* *3. Deachtóireacht agus daonlathas, 1920-1945* *4. Easaontas agus athailíniú san Eoraip, 1945-1992* *5. Cúlú na hEorpa ó impireachtaí agus an toradh, 1945-1990* *6. Na Stáit Aontaithe agus an domhan, 1945-1989*

II: Topaicí staidéir - torthaí foghlama

I gcás gach ceann de na topaicí a bhfuil staidéar déanta acu orthu - agus ag féachaint do na paraiméadair shainmhínithe - is ceart go mbeadh daltaí an dá leibhéal in ann: • cuimhneamh ar na príomhimeachtaí mar atá leagtha síos sna heilimintí liostaithe agus, le tagairt ar leith d'athruithe tábhachtacha sainaitheanta ansin, tuiscint bhunúsach a léiriú ar na príomhchúiseanna agus na príomh-iarmhairtí • a aithint go mbaineann staidéar ar an stair ní hamháin le lucht an chumhachta agus an tionchair ach go mbaineann sé freisin leis na gnáthdhaoine agus daoine gan ainm • cuimhneamh ar na saincheisteanna agus ar an imeacht nó na himeachtaí a threisítear sna trí chás-staidéar le haghaidh gach ceann de na topaicí a ndéantar staidéar orthu agus cuntas scéaltach a thabhairt orthu • féachaint ar shaincheist chonspóideach ó níos mó ná dearcadh amháin, le tagairt ar leith do na saincheisteanna a bhfuil béim curtha orthu sna cás-staidéir • cur síos go mion ar ról roinnt príomhphearsan maidir leis na heilimintí liostaithe agus aghaidh a thabhairt ar ghnéithe mar: an modh inar imir an phearsa tionchar ar na himeachtaí tuairiscithe, nó inar imir na himeachtaí sin tionchar air/uirthi; an raibh an phríomhphearsa ina rannpháirtí sna himeachtaí, nó ina f(h)inné orthu; dearcaí comhaimseartha difriúla i leith na príomhphearsan.	I dteannta leis an méid sin thuas, is ceart go mbeadh daltaí Ardleibhéil in ann freisin: • cuimhneamh ar na príomhcheisteanna agus na príomhimeachtaí atá leagtha síos sna heilimintí liostaithe agus, le tagairt ar leith d'athruithe tábhachtacha sainaitheanta ansin, tuiscint mhaith a léiriú ar na príomhchúiseanna agus ar na príomh-iarmhairtí • cuimhneamh ar na saincheisteanna agus ar an imeacht nó na himeachtaí a threisítear sna trí chás-staidéar le haghaidh gach ceann de na topaicí a ndéantar staidéar orthu agus cuntas dioscúrsach a thabhairt orthu • ról na bpríomhphearsan a mheas i ndáil leis na príomhcheisteanna agus na príomhimeachtaí leagtha síos sna heilimintí liostaithe. I gcás gur cuí, is ceart go dtabharfaí le fios ina meastóireacht feasacht ar dhearcaí reatha chomh maith le comhaimseartha i leith na príomhphearsan. • tuiscint a léiriú ar bhainteacht na bpríomhchoincheapanna leis an topaic i gceist.

MEASÚNÚ

Beidh dhá chomhpháirt mheasúnaithe ann:

1. Tuarascáil ar an staidéar taighde
2. Scrúdú ceann cúrsa

Tuarascáil ar an staidéar taighde

Déanfar an Staidéar Taighde a mheas trí mheán tuarascála. Déanfar an tuarascáil a réamhchur faoi bhráid an údaráis scrúcúcháin.

Leithdháileadh marcanna

Is é an céatadán d'iomlán na marcanna atá le leithdháileadh don chomhpháirt seo ná 20%. Tá na marcanna le hualú mar a leanas:

An plean imlíneach	3%
An mheastóireacht ar na foinsí	5%
An aiste fhada	12%

Nósanna imeachta maidir le fíordheimhniú

Caithfidh gur obair dá chuid féin í tuarascáil an iarrthóra. Cuirfear nósanna imeachta maidir le fíordheimhniú i bhfeidhm chun comhlíonadh an riachtanais seo a chinntiú. Folóidh siad sin prótacal i ndáil le hábhar idirlíon-bhunaithe a úsáid.

An scrúdú ceann cúrsa

Leithdháileadh marcanna

Is 80% a bheidh i gcéatadán iomlán na marcanna atá le leithdháileadh don chomhpháirt seo.

Páipéar an Ardleibhéil

- Freagróidh iarrthóirí ceithre cheist, ceann ar gach ceann de na ceithre thopaic a ndéantar staidéar orthu. Gabhfaidh an luach céanna le gach ceann de na ceithre cheist. Beidh ceann de na ceisteanna bunaithe ar dhoiciméid.
- Le heisceacht na dtopaicí ainmnithe don staidéar doiciméad-bhunaithe, cuirfear méid sonraithe ceisteanna i gcás gach ceann de na topaicí.
- I gcás gach topaice, déanfar dhá cheann, ar a laghad, de na trí dhearcadh a scrúdú gach bliain.

Páipéar an Ghnáthleibhéil

- Freagróidh iarrthóirí ceithre cheist, ceann ar gach ceann de na ceithre thopaic a bhfuil staidéar déanta orthu. Ceisteanna ginearálta a bheith i dtrí cinn de na ceisteanna fad a bheith ceann díobh bunaithe ar dhoiciméid.
- Beidh ceist amháin bunaithe ar gach topaic.
- Beidh eilimint rogha "ionsuite" i ngach ceann de na ceisteanna ginearálta.
- Beidh formáid choiteann i bhfeidhm le gach ceann de na ceisteanna ginearálta agus beidh gach ceann díobh tiomáinte ag spreagthach. Tá sé i gceist go n-éascóidh an spreagthach don iarrthóir an topaic a aithint agus go bhfeidhmeoidh sé chun scrúdú níos déine ar eolas agus ar thuiscint a thabhairt isteach. Folóidh an fhormáid choiteann ceisteanna tiomáinte ag spreagthach (ag tástáil tuisceana agus/nó aitheantais) agus paragraif nó aistí gairide nasctha leis na príomhphearsana agus cás-staidéir.

An cheist bunaithe ar dhoiciméid

- Bainfidh na doiciméid a roghnaítear le **CEANN** de na cás-staidéir liostaithe. D'fhéadfadh sé gur doiciméid amhairc nó scríofa iad na doiciméid a roghnaítear. (De réir a shainmhínithe folaíonn "scríofa" athscríbhinní d'agallaimh raidió agus teilifíse agus fianaise ó bhéal.)
- Mar a leanas a bheidh formáid na ceiste bunaithe ar dhoiciméid:

  Roinn 1: Tuiscint

  Roinn 2: Comparáid

  Roinn 3: Léirmheastóireacht

  Roinn 4: Comhthéacsú.

- Tá sé i gceist go n-áireofar sa cheist bunaithe ar dhoiciméid úsáid a bhaint as roinnt sleachta gairide nasctha ó thaobh téama agus sleachta "dírithe" a thástálfaidh cumas na n-iarrthóirí corpas áirithe faisnéise a cheistiú, a chomhghaolú agus a mheas.
- Tá an roinn comhthéacsú saincheaptha chun a chinntiú gur féidir le hiarrthóirí an t-ábhar agus bunús doiciméad a chur i mbaint leis na téamaí ginearálta den topaic agus le saincheisteanna agus imeachtaí iontu, mar is cuí.
- Sa leithdháileadh marcanna, beidh ualú níos airde ann i gcás na roinne tuiscint ag Gnáthleibhéal agus ualú níos airde ann i gcás na roinne comhthéacsú ag Ardleibhéal.

Siollabas Staire na hArdteistiméireachta

TOPAICÍ AN tSIOLLABAIS

ÉIRE SA NUA-AOIS LUATH

Topaic 1: Leasú agus Reifirméisean in Éirinn Thúdarach, 1494-1558

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Tréith cheannas Chill Dara. Tionscnaimh leasuithe Túdarach: ó Poynings go Skeffington, 1494-1534. Éirí amach Chill Dara. An Tiarna Leonard Grey agus Conradh na nGearaltach. Parlaimint 1541 agus an polasaí géillte agus athbhronnta. Na réimis mheán-Túdaracha agus tús na plandála	Plandáil Laoise/Uíbh Fhailí
Sochaí agus geilleagar	Tréadachas, buailíocht agus sochaí na nGael. Feodachas agus leathfheodachas; bailte móra agus gildeanna; trádáil; margaí intíre, onnmhairí/allmhairí. An teaghlach agus an mhuintir in Éirinn na nGael. An saibhir agus an daibhir: tiarnaí, saorshealbhóirí agus aithigh i sochaí na nGael.	Mná agus pósadh faoi dhlí na nGael
Cultúr agus creideamh	Eaglais dheighilte in Éirinn réamh-Reifirméisin. Mainistreacha agus a ndíscaoileadh. An leasú Observantine. An Reifirméisean faoi Anraí VIII. An Reifirméisean faoi Éadbhard VI. An Frith-Reifirméisean faoi Mháire I. Staid chultúr na nGael: breithiúna, baird agus annálaithe.	Scoileanna na mBard

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

An t-ochtú hIarla ar Chill Dara; an naoú hIarla ar Chill Dara; Con Bacach Ó Néill; Mánus Ó Domhnaill; Eileanór Nic Gearailt; Sir Anthony St. Leger; Sir Thomas Cusack; An tArdeaspag George Browne; An tArdeaspag George Dowdall; an tríú hIarla ar Sussex

Príomhchoincheapanna

Coinmheadh is buannacht, tiarnas, gaol, leasú polaitíochta, géilleadh agus athbhronnadh, plandáil, ardcheannas ríoga, saoránacht, Reifirméisean, Frith-Reifirméisean.

Topaic 2: Éirí amach agus concas in Éirinn Eilís, 1558-1603

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Struchtúr an chórais riaracháin in Éirinn Eilís; cláir leasaithe agus uachtaránachtaí; tionscadail phríobháideacha agus coilíneachtaí; teacht chun cinn na ballraíochta. Easaontais pholaitíochta i dtiarnais na hÉireann; Séan Ó Néill; an tÉirí Amach i nDeasumhain; an tÉirí Amach in Ulaidh agus cogadh náisiúnta (An Cogadh Naoi mBliana).	Tiarnas Thír Eoghain
Sochaí agus geilleagar	Athruithe inmheánacha i dtiarnais na nGael. An Pháil agus ualach an airm. Coilíneachtaí agus plandálacha. Costais chogaidh.	Baile Átha Cliath faoi Eilís
Cultúr agus creideamh	1560: athbhunú an Reifirméisin. Ceist na hollscoile. Móid an Fhrith-Reifirméisin: séanadh agus beart míleatach.	Gairm chléireachais Meiler Magrath

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Séan Ó Néill; Aodh Ó Néill; Sir Henry Sidney; Sir John Perrot; An tArdeaspag Adam Loftus; Richard Creagh; Agnes Campbell; Gráinne Mhaol; James Fitzmaurice Fitzgerald; Tadhg Dall Ó hUiginn

Príomhchoincheapanna

Ballraíocht, coilíniú, éirí amach fheodach, tiarnas, an dlí coiteann, an Reifirméisean, an Frith-Reifirméisean, séanadh, "creideamh agus tír dhúchais".

Topaic 3: An ríocht in aghaidh coilíneachta - an streachailt don lámh in uachtar in Éirinn, 1603-1660

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Polasaí plandála an stáit; fadhbanna riaracháin; éilliú; slándáil inmheánach; an t-arm agus na Grása; Buckingham agus Éire; Strafford in Éirinn; bunús Éirí Amach 1641; easaontais idir Lucht na Comhdhála; ríogaithe agus parlaiminteoirí; tionchar thástáil Chromail in athrú polaitíochta radacach; turnamh na Poblachta.	Triail Strafford
Sochaí agus geilleagar	Fadhbanna eacnamaíochta iarchogaidh; teidil agus sealbh lochtach; fadhbanna tiarnaí talún agus fadhbanna tionóntaí. An stát agus plandálacha príobháideacha: tírdhreach athraitheach agus patrúin lonnaíochta; staid na hÉireann i 1641; trasphlandálacha Chromail; patrúin i dtrádáil na hÉireann.	Imirce na nAlbanach go hUlaidh
Cultúr agus creideamh	An Frith-Reifirméisean: an ghnáthchléir agus na hoird; na scoileanna Éireannacha thar lear; sean-Ghaill agus Gaeil. Protastúnachas na hÉireann: na hAnglacánaigh agus easaontóirí. Físeanna: Foras Feasa Chéitinn; na Ceithre Máistrí; bristeacha as oifig i 1641.	Lováin

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Sir Arthur Chichester; Richard Boyle agus a theaghlach; Elizabeth Butler, Cuntaois Urumhan; Sir Thomas Wentworth; Sir Féilim Ó Néill; Patrick Darcy; Eoghan Rua Ó Néill; An tArdeaspag Rinuccini; Piaras Feiritéir; Luke Wadding.*
Príomhchoincheapanna
Ríocht na hÉireann, "Na Sean-Ghaill", "Na Nua-Ghaill", na Gaeil dhúchasacha, "Thorough", ríogaithe agus parlaiminteoirí, comhdhálachas, comhlathas, slándáil seilbhe, teideal lochtach, morgáistí, eiséataí, plandáil, coilíniú, "Go Connachtaibh nó go hIfrinn", an Frith-Reifirméisean, séanadh, Propaganda Fide, deonú Dé.

Topaic 4: Cinsealacht choilíneachta a bhunú, 1660-1715

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	An Athghairm, 1660; Acht an tSocraithe agus an tAcht Mínithe; leasríthe Urumhan (1662-1669, 1677-1684); tionchar Eaglais na hÉireann ar an bparlaimint agus ar an gcóras riaracháin; teacht chun cinn na gCaitliceach, 1685; Iarla Thír Chonaill mar leas rí (fear ionaid an rí); Cogadh an Dá Rí; Conradh Luimnigh; coigistithe Rí Liam; briogáidí na hÉireann thar lear; tabhairt isteach na bPéindlíthe.	Parlaimint 1689
Sochaí agus geilleagar	Fás an daonra agus inimirce; seansealbhóirí agus sealbhóirí nua talún; dálaí éagsúla lucht na tuaithe. Fás agus atógáil bailte móra. Trádáil mhéadaithe: eallach; ollann; soláthairtí; iasc; tús an tionscail línéadaigh. Srianta trádála: an tAcht Comhéigin agus an tAcht Loingseoireachta. Fás ar bhainistíocht eastáit; leagan coillte; Tóraithe agus Ropairí.	Athghairm Bhaile Átha Cliath
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Preispitéirigh Uladh; an Regium Donum; iarrachtaí ar ionannas; an Chomhcheilg Phápánach, 1678; an tástáil shacraiminteach, 1704; beartais tiontaithe agus pianreachtaíocht. Deireadh ré na mBard. Paimfléadaíocht pholaitiúil. Teacht chun cinn na heolaíochta in Éirinn.	Na filí Seacaibíteacha

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

An chéad Diúc ar Urumhain; Séarlas II; Iarla Thír Chonaill; Bandiúc Thír Chonaill; Samuel Louis Crommelin; Oilibhéar Pluincéid; William Molyneux; Pádraig Sáirséil; Dáibhí Ó Bruadair; Robert Boyle.

Príomhchoincheapanna

Easaontas, frithphápaireacht, coilíneachas, cinsealacht, neamhchónaí, ionannas, coigistiú, uirísleacht, fás uirbeach, marsantachas, Seacaibíteachas, Tóraithe.

Topaic 5: Coilíneacht in aghaidh ríochta - teannais in Éire lár an ochtú haois déag, 1715-1770

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	An "Náisiún Protastúnach"; struchtúr riaracháin rialtais láir; cúirteanna, ard-ghiúiréithe, cúirteanna seisiúin, buirgí, parlaimint. Leathphingin Wood, 1722; litreacha Drapier; paimfléadaíocht Dean Swift. Iarrachtaí ar leasú; na Tírghráthóirí; Coiste na gCaitliceach. Idirghabháil fhéidartha na Fraince: sluaíocht Thurot. Leasríochas Townshend; billí airgid. Iarmhairtí polaitíochta an Chogaidh Seacht mBliana in Éirinn.	Na Ponsonbys
Sochaí agus geilleagar	Athrú sa daonra; foroinnt gabháltas; cineálacha seilbhe; an práta; bochtaineacht, gorta, galar. Tiarnaí talún neamhchónaitheacha, athmháistrí, coiteoirí, oibrithe, spailpíní, giúrnálaithe; mná agus sochaí na tuaithe. Luaineachtaí trádála; fairsingiú na trádála soláthairtí; méadú ar smuigléireacht; dleachtanna custaim agus máil. Bábhúin; corraíl faoi chúrsaí talún; modh-shráidbhailte; bailte móra pleanáilte; tionscail nua; línéadach agus bríbhéireacht.	Na Buachaillí Bána
Cultúr agus creideamh	Maolú na bPéindlíthe; oideachas do Chaitlicigh. Teacht chun cinn drámaíocht Bhaile Átha Cliath; na Cúirteanna Filíochta; tionchair ón gcoigríoch ar cheol traidisúnta na hÉireann; meath na Gaeilge.	Triail an Athar Mhic Síthigh

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Dean Swift; muintir Uí Chonghaile; Primate Stone; Séarlas Ó Conchubhair; Thomas Wyse; John Hely Hutchinson; Charles Lucas; Arthur Guinness; Margaret (Peg) Woffington; Turlach Ó Cairealláin.*

Príomhchoincheapanna
Pátrúnacht, rialú reachtaíochta, frithbhochtaineacht, tírghrá, "Éire Cheilte", Seacaibíteachas, geilleagar an Atlantaigh, coiteoir, conacra, feabhsú.

Topaic 6: Deireadh na ríochta Éireannaí agus bunú an Aontais, 1770-1815

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Polaitíocht Pharlaimint na hÉireann; fir ionaid an rí ina gcónaí sa tír; Cogadh Saoirse Mheiriceá agus teacht chun cinn an Tírghrá; na hÓglaigh, saorthrádáil agus Parlaimint Grattan; tionchar Réabhlóid na Fraince; athbheochan an radacachais – na hÉireannaigh Aontaithe; teacht chun cinn gluaiseachtaí frithréabhlóideacha; bunú an Oird Oráisteach. Réabhlóid agus frithghníomhú: éirí amach 1798 – a chineál agus a shaintréith réigiúnach. Acht an Aontais: bunús agus forfheidhmiú; polaitíocht i ndiaidh an Aontais.	Éirí Amach Loch Garman
Sochaí agus geilleagar	Fás an daonra, 1770-1820; fás geilleagrach: ardú san aschur talmhaíochta, tionsclaíocht – línéadach (baile), cadás (monarcha); borradh le linn cogaidh, 1793-1815. Míshásamh faoin tuath: gorta talún, eagraíochtaí talmhaíochta rúnda, agus seicteachas tuaithe.	Teacht chun cinn Bhéal Feirste
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Faoiseamh do Chaitlicigh: sóisialta agus reiligiúnach, 1771-1782; polaitiúil, 1783-1793; leasú na ndeoisí agus forbairt an oideachais do Chaitlicigh. Eaglais na hÉireann: coimeádaithe in aghaidh lucht athbheochana, 1750-1815; Preispitéireachas; diagacht radacach sna 1790idí; athbheochan an choimeádachais. Cultúr Seoirseach: ailtireacht, ealaín, litríocht agus léann. Cultúr Gaelach: litríocht agus léann.	Coláiste Mhaigh Nuad

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Henry Grattan; Wolfe Tone; John Fitzgibbon; Tiarna Dhún na nGall; An tAthair Artúr Ó Laoghaire; Mary Anne McCracken; William Drennan; Nano Nagle; Tiarna an Chaisleáin Riabhaigh; Eibhlín Dhubh Ní Chonaill.*

Príomhchoincheapanna
Leasú parlaiminteach, pátrúnacht agus éilliú, poblachtachas, seicteachas, cothú, tráchtálú, fréamhthionscal, boilsciú, an geilleagar morálta.

Siollabas Staire na hArdteistiméireachta

TOPAICÍ AN tSIOLLABAIS

AN EORAIP AGUS AN DOMHAN MÓR SA NUA-AOIS LUATH

Topaic 1: An Eoraip ón Athbheochan go dtí an Reifirméisean, 1492-1567

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Aontas Castille agus Aragon; fionnachtain an Domhain Nua. Struchtúr na hImpireachta Naofa Rómhánaí faoi Shéarlas V agus a chaidreamh idirnáisiúnta. Cogaí Hapsburg/Valois. Comhdhlúthú an rialtais Thúdaraigh. Daonnachas agus leasú polaitiúil in Iarthar na hEorpa. An choimhlint in aghaidh na dTurcach. Bunús an éirí amach san Ísiltír.	Colscaradh Anraí VIII agus Chaitríona Aragon
Sochaí agus geilleagar	An "Réabhlóid Bheatha"; foinsí téarnaimh gheilleagraigh: tionchar an Domhain Nua; ról an Stáit; praghsanna, cuideachtaí. Líon teaghlaigh agus patrúin phósta.	Sevilla, calafort an Domhain Nua
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Struchtúr an Domhain Chríostaí; an Phápacht. Ealaín agus creideamh. Daonnachas; clódóireacht. Bunús an Reifirméisin sa Ghearmáin; leathnú an Reifirméisin; an Reifirméisean Radacach; an Frith-Reifirméisean.	An Ghinéiv Chailvíneach

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Niccolò Machiavelli; Charles V; Hernan Cortes; Jacob Fugger; Christopher Columbus; Michelangelo Buonarroti; Martin Luther; Desiderius Erasmus; Mary Tudor; Pieter Breughel Seanóir.*

Príomhchoincheapanna
Cothromaíocht cumhachta, athchoncas, an Domhan Críostaí, impireacht, monarcacht nua, éirí amach, cothú, céad-ghinteacht, boilsciú, praghas cóir, an Athbheochan, daonnachas, grásta, fíréanú, údarás eaglasta, réamhchinniúint.

Topaic 2: Creideamh agus cumhacht: polaitíocht sa séú haois déag déanach, 1567-1609

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	An Spáinn faoi Philib II. Réabhlóid na hÍsiltíre. Cogaí Creidimh na Fraince. Sasana Eilís. Teacht chun cinn Moscóive. Iomaíocht le haghaidh Impireachta san Iarthar. An Impireacht Naofa Rómhánach faoi Rudolf II.	Armáid na Spáinne
Sochaí agus geilleagar	Géarchéim eacnamaíochta: boilsciú, cúiseanna agus iarmhairtí. Treochtaí déimeagrafacha; cothromaíocht aistreach na trádála. Teicnící úsáide talún. Struchtúr an teaghlaigh; patrúin oidhreachta.	Meathlú chalafort Antwerp
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Ionsaí na gCaitliceach; scor Chomhairle Trento. Cailvíneachas idirnáisiúnta; teacht chun cinn na caoinfhulaingthe; Patrarcacht Mhoscú; Anglacánachas Eilís. Nua-chlasaiceas; clódóireacht agus litríocht. Réalteolaíocht.	Misean na nÍosánach sa tSín

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Pilib II; Liam Tostach; Eilís Elizabeth I; An tAimiréal Coligny; Matteo Ricci; Jacob Arminius; Catherine de Medici; Michel de Montaigne; Sir Walter Raleigh; Tycho Brahe.*

Príomhchoincheapanna
Flaitheas, "cuius regio, eius religio", frithbheartaíocht, impireacht, boilsciú, muintearas, an Chríostaíocht aontaithe, misean, ceartchreideamh, caoinfhulaingt.

Topaic 3: Éiclips na Sean-Eorpa, 1609-1660

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Forbairt absalóideachas na Fraince. Sasana: athrú bunreachtúil. An Spáinn: freagairtí ar dhúshlaín inmheánacha agus idirnáisiúnta. An Cogadh Tríocha Bliain; an "réabhlóid mhíleata"; impireacht Hapsburg. Teacht chun cinn cumhachtaí nua: an tSualainn, an Ollainn, agus Moscóiv.	Éirí amach na gCatalónach
Sochaí agus geilleagar	Seirfeachas agus cineálacha éagsúla tuathánach; mná, obair agus an teaghlach. Meathlú an tseantionscail; athrú aeráide. Titim sa soláthar airgid. Aisghabháil maoine uaslathacha; cogadh agus athrú geilleagrach; an réabhlóid tráchtála; teacht chun cinn an fhiontraí; "fiach cailleach".	Impire na hOllainne san Áis
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Ceol agus ealaín bharócach. Díospóidí diagachta inmheánacha: Cráifeachas sa Ghearmáin; an Phápacht agus na hÍosánaigh; Anglacánaigh agus Piúratánaigh. Móid nua smaointe polaitiúla: teoiricí i leith bunreachtanna. Teacht chun cinn na heolaíochta turgnamhaí.	Galileo agus an Chúistiúnacht

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Marie de'Medici; Cardinal Richelieu; An Cunta Olivares; Albrecht von Wallenstein; Banríon Christina na Sualainne; Claudio Monteverdi; Peter Paul Rubens; Gian Lorenzo Bernini; Hugo Grotius; René Descartes.

Príomhchoincheapanna

Absalóideachas, poblachtachas, impireacht, marsantachas, boilsciú, airgeadas stáit, baróc, cráifeachas.

Topaic 4: An Eoraip le linn ré Louis XIV, 1660-1715

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Monarcacht absalóideach Louis XIV. Cogaí in aghaidh na nOllannach, 1660-1697. Athghairm i Sasana; turnamh mhonarcacht na Stíobhard. An Spáinn: freagairtí ar dhúshláin inmheánacha agus idirnáisiúnta; Cogadh Chomharbas na Spáinne. Teacht chun cinn Brandenburg. An Pholainn faoi Sobieski. Peadar Mór na Rúise. Struchtúir caidrimh idirnáisiúnta: taidhleoirí, ambasadóirí, agus conarthaí.	An Streltsy
Sochaí agus geilleagar	Iarmhairtí eacnamaíocha cogaidh; titim dhéimeagrafach agus éabhlóid an teaghlaigh; éagothromaíochtaí i dtrádáil – allmhairí nua; smuigléireacht agus foghail mhara (píoráideacht). Baincéireacht agus forbairt an mhargaidh airgid. Cuideachtaí trádála; tráchtálú na talmhaíochta; fairsingiú cathracha.	Comhlacht [Sasanach] na nIndiacha Thiar
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Gallachánachas; frith-Bhochtaineacht i Sasana; na hÚgónaigh; an Eaglais Cheartchreidmheach sa Pholainn agus sa Rúis. Pátrúnacht stáit ar ealaíona agus eolaíocht. Díospóireachtaí laistigh de na heolaíochtaí (Cairtéisigh in aghaidh Nuatónach) An Turas Mór.	Cúirt Versailles

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Louis XIV; Peadar Mór; Jan de Witt; John Sobieski; Jean Baptiste Colbert; Sir Henry Morgan; Sébastien le Prestre de Vauban; Isaac Newton; Gottfried Wilhelm Leibnitz; Madame de Maintenon.*

Príomhchoincheapanna
Monarcacht absalóideach, pátrúnacht, cothromaíocht cumhachta, cairde, cuideachtaí comhstoic, custam agus mál, creideamh bunaithe, Gallachánachas.

Topaic 5: Impirí a bhunú, 1715-1775

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Struchtúr stáit na hEorpa: maorlathais, cánachas poiblí; forbairt córais riaracháin chúigigh in Impirí Hapsburg agus na Rúise. Airm na hEorpa: fadhbanna earcaíochta, traenáil, pá agus soláthairtí; forbairt pleanála míleata straitéisí. Taidhleoireacht impirí; réabhlóidí taidhleoireachta. Cogaí ríoraíocha na hEorpa. An Phrúis faoi Lucht Feardhorcha. Cogadh impiriúil san iarthar: 1739-1748, 1756-1763. Éirí amach coilíneachtaí in aghaidh na Spáinne agus na Fraince; Réabhlóid Mheiriceá.	An Boston Tea Party, 1773
Sochaí agus geilleagar	Fairsingiú críoch; sealbhú coilíneachtaí, agus éilimh na hEorpa. Trádáil idirnáisiúnta: tobac, siúcra agus sclábhaithe. Sochaí na tuaithe: traidisiún agus athruithe. Marsantachas agus laissez-faire; carnadh caipitil; fás cathracha. Oird sa tsochaí; cosaint pribhléidí; an mheánaicme nua. Bochtaineacht, galar agus fás daonra. Cumarsáid: tógáil bóithre agus canálacha.	Plandálacha sclábhaithe na nIndiacha Thiar
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Bunús na hEagnaíochta; critic staire agus eolaíochta; idéanna polaitiúla, sóisialta agus eacnamaíocha den Eagnaíocht; idéanna reiligiúnacha den Eagnaíocht - dias, frithchléiriúlachas; lucht athbheochana creidimh - Diaigíntigh, Meitidistigh. Cur in iúl idéanna: an t-úrscéal; an nuachtán; an salón; leathadh na litearthachta.	An Encyclopédie

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Caitríona Mhór; Feardhorcha Mór; Maria Theresa; Robert Clive; Diúc Bridgewater; Baron de Montesquieu; Voltaire; Denis Diderot; Jean Jacques Rousseau; Benjamin Franklin.*

Príomhchoincheapanna
Cothromaíocht cumhachta, críochdheighilt, impireacht, laissez-faire, pribhléid, carnadh caipitil, teicneolaíocht, bourgeoisie, an Eagnaíocht, critic, cúis, cineál, dias, fóntas sóisialta.

Topaic 6: Impirí faoi réabhlóid, 1775-1815

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Bunú Phoblacht Mheiriceá, 1776-1789. Bunús na réabhlóide sa Fhrainc, 1775-1789. Bunús Phoblacht na Fraince, 1789-1793. Cogaí réabhlóide na hEorpa, 1792-1799. Stát Napoléon sa Fhrainc. Eoraip Napoléon.	Coiste na Slándála Poiblí
Sochaí agus geilleagar	Athrú geilleagrach: tionchar na réabhlóide talmhaíochta agus na réabhlóide tionsclaíche; tionchar na gcogaí réabhlóide; ceannas na Breataine agus agus "córas ilchríochach" Napoléon. Athrú sóisialta: cealú an fheodachais agus na huaisleachta; teacht chun cinn aicmí maoine; fuascailt na nGiúdach. Fadhb na bochtaineachta: teacht chun cinn na mbailte móra tionsclaíocha; tionchar cogaidh; fás sa daonra.	Fás Mhanchain
Cultúr agus creideamh	Idéanna na hEagnaíochta agus réabhlóid; flaitheas agus daonlathas. Creideamh agus réabhlóid: frithchléiriúlachas; dias; caidreamh idir an eaglais agus an stát sa Fhrainc agus Eoraip Napoléon. Teacht chun cinn an náisiúnachais chultúrtha: frithbheartaíocht sna stáit Ghearmánacha in aghaidh Napoléon.	Bunreacht Sibhialta na Cléire

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

James Madison; Louis XVI; Madame de Staël; Maximilien de Robespierre; Napoléon; William Pitt; Mary Wollstonecraft; Joseph Fouché; Tom Paine; Ludwig van Beethoven.

Príomhchoincheapanna

Riailréim ársa, réabhlóid, bunreacht, ré (an) uafáis, poblachtachas, frithréabhlóid, náisiúnachas, caipitleachas, fóntachas, laissez-faire, pianseirbhís, rómánsachas, ultramontánachas.

Siollabas Staire na hArdteistiméireachta

TOPAICÍ AN tSIOLLABAIS

ÉIRE SA NUA-AOIS DHÉANACH

Topaic 1: Éire agus an tAontas, 1815-1870

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Sochaí agus geilleagar	Tuath na hÉireann, 1815; géarchéim eacnamaíochta, 1815-1850; an Gorta Mór; an geilleagar iar-Ghorta; eisimirce; oideachas; tionchar na n-iarnród; forbairt thionsclaíoch i mBéal Feirste.	Freagairtí príobháideacha don Ghorta Mór, 1845-1849
Polaitíocht agus riarachán	Struchtúir riaracháin agus pholaitíochta faoi Acht an Aontais; Ó Conaill – na feachtais le haghaidh Fuascailte agus Aisghairme, éachtaí; Cogadh na nDeachúna; Dlí na mBocht; Éire Óg; freagairtí an rialtais don Ghorta; leasú toghchánach; seicteachas i bpolaitíocht; Fíníneachas; leasuithe Liobrálacha.	An feachtas le haghaidh Fhuascailt na gCaitliceach, 1823-1829
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Forbairtí i gcruthú ionannas cultúir agus creidimh; na healaíona cruthaitheacha; forbairtí san eolaíocht agus sa teicneolaíocht.	Sionad Dhurlais, 1850, agus Rómhánú na hEaglaise Caitlicí

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Dónall Ó Conaill; Tomás Dáibhéis; Charles Trevelyan; Charles Kickham; James Stephens; Asenath Nicholson; An Mháthairab Mary Aikenhead; An Cairdinéal Paul Cullen; William Carleton; William Dargan.

Príomhchoincheapanna

An tAontas, seicteachas, Fuascailt na gCaitliceach, poblachtachas le lámh láidir, laissez- faire, spealadh, spré, córas na dtiarnaí talún, gorta, náisiún, ultramontánachas, bíoblóireacht.

Topaic 2: Gluaiseachtaí don leasú polaitíochta agus sóisialta, 1870-1914

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Gluaiseacht an Rialtais Dúchais: bunús; forbairt; ceannaireacht – Butt, Parnell, Mac Réamainn. An Ghluaiseacht Vótála. Céadpháirtí Shinn Féin. Óglaigh na hÉireann. Aontachas agus Ceist Uladh.	Toghcháin 1885 agus 1886: saincheisteanna agus torthaí
Sochaí agus geilleagar	Corraíl faoi chúrsaí talún agus leasú chóras na talún. Aontachtú na n-aicmí oibre. An Chomharghluaiseacht. Forbairt thionsclaíoch i mBéal Feirste: na longcheártaí. Leasuithe oideachais: scoileanna agus ollscoileanna.	Baile Átha Cliath 1913 – stailc agus frithdhúnadh
Cultúr agus creideamh	Cumann Lúthchleas Gael (CLG) Athbheochan chultúir: Conradh na Gaeilge, Athbheochan na Litríochta Angla-Éireannaí. Comhdhlúthú an ionannais Chaitlicigh.	CLG go 1891

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Charles Stewart Parnell; John Redmond; Edward Carson; Isabella Tod; Hanna Sheehy-Skeffington; Séamas Ó Conghaile; Michael Davitt; James Larkin; Dubhghlas de hÍde; W.B. Yeats.*

Príomhchoincheapanna
Daonlathas, Rialtas Dúchais, scarúnachas, míleatachas, sóisialachas, feimineachas, corraíl pholaitíochta, galldú/díghalldú, Éire Ghaelach, Angla-Éireannach, sufraigéid.

Topaic 3: Ar thóir an fhlaithis agus tionchar na críochdheighilte, 1912-1949

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Bille an Rialtais Dúchais, 1912-1914. Tionchar an Chéad Chogaidh Dhomhanda; Éirí Amach 1916; teacht chun cinn dara páirtí Shinn Féin; toghchán 1918; Cogadh na Saoirse; Críochdheighilt; Conradh agus Cogadh Cathartha. Tógáil stáit agus comhdhlúthú an daonlathais; ó Shaorstát go Poblacht. Tuaisceart Éireann – an Páirtí Aontachtaithe i gcumhacht. Tionchar an Dara Cogadh Domhanda, Thuaidh agus Theas. Caidreamh Angla-Éireannach.	Caibidlí an Chonartha, Deireadh Fómhair - Nollaig, 1921
Sochaí agus geilleagar	Tionchar na Críochdheighilte ar an ngeilleagar agus ar an tsochaí; tionchar éigeandáil eacnamaíochta an domhain; ó shaorthrádáil go cosantachas; tionchar an Dara Cogadh Domhanda.	Béal Feirste le linn an Dara Cogadh Domhanda
Cultúr agus creideamh	Stát agus cultúr, Thuaidh agus Theas; teanga, creideamh agus oideachas; cur chun cinn ionannais chultúrtha.	Comhdháil Chorp Chríost, 1932

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Pádraig Mac Piarais; Éamon de Valera; Artúr Ó Gríofa; Micheál Ó Coileáin; An Chuntaois Markievicz; Liam T. Mac Cosgair; James J. McElligott; James Craig; Richard Dawson Bates; Evie Hone.*
Príomhchoincheapanna
Flaitheas, críochdheighilt, Aontachas Uladh, géillsine, an lámh láidir, Bráithreachas Phoblacht na hÉireann/Óglaigh na hÉireann, "íobairt fola", stádas tiarnais, poblacht, saorthrádáil, cosantachas, neodracht, idirdhealú, comhlíonadh/cinsireacht.

Topaic 4: Diaspóra na hÉireann, 1840-1966

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Geilleagar agus sochaí	Na príomhthréithe in eisimirce na hÉireann de réir bunúis, ceann scríbe agus cineál eisimircigh; a slite beatha agus an tír inar shocraigh siad: roimh 1845; deich mbliana an Ghorta Mhóir, 1845-1855; 1855-1914; 1920-1966. Srianadh agus rialáil mhéadaithe ar eisimirce i ndiaidh 1920.	Grosse Isle
Polaitíocht	Mothú frith-Éireannach sna Stáit Aontaithe agus sa Bhreatain sa naoú haois déag; páirtíocht na hÉireann i bpolaitíocht i Stáit Aontaithe Mheiriceá agus sa Bhreatain; na Molly Maguires; náisiúnachas na hÉireann mar fhórsa idirnáisiúnta ón nGorta Mór go saoirse; an feachtas frith-chríochdheighilte; iarrachtaí Aontachtaithe Uladh chun stocaireacht a dhéanamh le haghaidh tacaíochta idirnáisiúnta i measc eisimirceach Uladh.	De Valera i Meiriceá, Meitheamh, 1919 - Nollaig, 1920.
Cultúr agus creideamh	Ról na hEaglaise Caitlicí agus CLG i gcothú mhothú an Ghaelachais i measc eisimirceach; misinéirí Éireannacha san Afraic agus san Áis. Ról na n-eaglaisí Protastúnacha i gcothú ionannais Uladh-Albanaigh. An tOrd Oráisteach i gCeanada agus san Astráil. Cruthú íomhánna Éireannacha trí scannán agus trí cheol. Naisc idir Éire agus an pobal leathan Éireannach trí thurasóireacht agus trí oidhreacht. Tionchar John F. Kennedy.	Misean an Spioraid Naofa go dtí an Nigéir, 1945-1966

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

John Devoy; Andrew Bonar Law; Joe Kennedy; Boss Croker; An tArdeaspag Mannix; Domhnall Mac Amhlaigh; Paul O'Dwyer; An tEaspag Edward Galvin; Maureen O'Hara; An Mháthairab Mary Martin.

Príomhchoincheapanna

Pasáistí réamhíoctha, eisimirce slabhrach, íocaíochtaí eisimirceach, idirdhealú, comhshamhlú, "impire spioradálta na hÉireann".

Topaic 5: Polaitíocht agus an tsochaí i dTuaisceart Éireann, 1949-1993

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Ó Brookeborough go dtí Ó Néill; gluaiseacht na gCeart Sibhialta; teacht chun cinn Shealadaigh Arm Phoblacht na hÉireann; turnamh Stormont; Riail Dhíreach; sceimhlitheoireacht na bPoblachtach agus na nDílseoirí; Sunningdale agus comhroinnt chumhachta; an Comhaontú Angla-Éireannach, 1985. An Phoblacht – freagairtí ar na "Trioblóidí". Dearbhú Shráid Downing, 1993.	Comhaontú Sunningdale agus an feidhmeannas comhroinnte cumhachta, 1973-1974
Sochaí agus geilleagar	Tionchar Stáit Leasa Shóisialaigh: oideachas, sláinte, tithíocht. Forbairtí sóisialta agus eacnamaíochta roimh 1969. Tionchar na dTrioblóidí: (a) an geilleagar; (b) an tsochaí – oideachas, sláinte, tithíocht.	Conspóid Ollscoil Chúil Raithin
Cultúr agus creideamh	Cleamhnú creidimh agus ionannas cultúir; éacúiméineachas; freagairtí cultúir ar na "Trioblóidí".	Printísigh Dhoire

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Terence O'Neill; Conn and Patricia McCluskey; Bernadette Devlin; Ian Paisley; Brian Faulkner; John Hume; James Molyneaux; Margaret Thatcher; Gerry Adams; Seamus Heaney.*
Príomhchoincheapanna
Cearta Sibhialta; claonroinnt, sceimhlitheoireacht, comhroinnt chumhachta, seicteachas, biogóideacht, caoinfhulaingt agus éadulaingt, traidisiúin chultúrtha, éacúiméineachas, bolscaireacht.

Topaic 6: An rialtas, an geilleagar agus an tsochaí i bPoblacht na hÉireann, 1949-1989

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Rialtais éagsúla agus a bpolasaithe eacnamaíochta agus sóisialta, 1948-1959; pleanáil gheilleagrach; an ghluaiseacht i dtreo Saorthrádála. Athruithe ar chúrsaí oideachais, ar chúrsaí sláinte agus ar an soláthar leasa shóisialaigh. Dúshláin eacnamaíochta agus shóisialta na 1970idí agus na 1980idí. Caidreamh Angla-Éireannach, 1949-1989. Páirtíocht idirnáisiúnta mhéadaithe – na Náisiúin Aontaithe agus an Comhphobal Eorpach.	An Chéad Chlár um Fhairsingiú Geilleagrach, 1958-1963
Sochaí agus geilleagar	Athrú déimeagrafach. Athrú sóisialta – stádas na mban, tithíocht, scoileanna, conláistí. Athrú geilleagrach agus a iarmhairtí sóisialta; tionchar comhaltais den Chomhphobal Eorpach.	Tionchar an Chomhphobail ar an iascach
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Dearcaí athraitheacha i leith na Gaeilge agus an chultúir Ghaelaigh; tionchar na teilifíse; tionchar na Vatacáine II; tionchar na réabhlóide cumarsáide.	Tionchar RTÉ, 1962-1972

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *T.K. Whitaker; Seán Lemass; An tArdeaspag J. C. McQuaid; Jack Lynch; Charles Haughey; Garret FitzGerald; Sylvia Meehan; Mary Robinson; Breandán Ó hEithir; Gay Byrne.*
Príomhchoincheapanna
Pleanáil gheilleagrach, saorthrádáil, cómhargadh, comhionannas deiseanna, éacúiméineachas, dí-eaglaisiú, comhardú na n-íocaíochtaí, idirdhealú, cinsireacht, iolrachas, liobrálú.

Siollabas Staire na hArdteistiméireachta

TOPAICÍ AN tSIOLLABAIS

AN EORAIP AGUS AN DOMHAN MÓR SA NUA-AOIS DHÉANACH

Topaic 1: An náisiúnachas agus foirmiú stát san Eoraip, 1815-1871

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Na tailte Gearmánacha ón gCónaidhm go hImpireacht: an córas Metternich faoi ionsaí. Uathlathas san Oirthear: náisiúnachas na mBalcán; an Ghréig agus an tSeirbia. Gluaiseann an Iodáil i dtreo aontais. An Stát sa Fhrainc: monarcacht, poblacht agus Impire.	Réabhlóid 1848 sa Ghearmáin
Sochaí agus geilleagar	An geilleagar talmhaíochta athraitheach san Iarthar; seirfeachas sa Rúis. Tionsclaíocht: ceardchumannachas agus sóisialachas; mórpholaitíocht. Fás uirbeach agus imirce. Bunoideachas: litearthacht mhéadaithe.	An modh shráidbhaithe Robert Owen ag New Lanark
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Pleanáil chathrach. Náisiúnachas cultúrtha: ceol, ealaín, litríocht agus teanga. Na heaglaisí agus athrú sóisialta: an Fhrainc agus an Bhreatain Mhór. Forbairtí san eolaíocht: leictreachas, bitheolaíocht agus teicneolaíocht.	Páras Haussmann

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Clemens Metternich; Giuseppe Mazzini; Karl Marx; Mikhail Bakunin; Feargus Ó Conchubhair; Napoléon III; Victor Hugo; Charles Darwin; Otto von Bismarck; Robert Peel.*

Príomhchoincheapanna
Náisiúnachas, uathlathas, daonlathas, liobrálachas, seirfeachas, tionsclaíocht/"An Réabhlóid Thionsclaíoch", laissez-faire, Cairteachas, sóisialachas, rómánsachas.

Topaic 2: Stáit náisiúin agus teannais idirnáisiúnta, 1871-1920

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	An Dara Reich agus athruithe i gcothromaíocht cumhachta; teannais Angla- agus Franc-Ghearmánacha; polasaí eachtrach Bismarck. Struchtúir na taidhleoireachta Eorpaigh; an tImpiriúlachas Nua agus iomaíochtaí coilíneacha; Wilhelm II agus Weltpolitik. An tSeirbia mar lár d'iomaíocht Mór-Chumhachta. An Dara hIdirnáisiúntas. Tús cogaidh i 1914; cogadh agus réabhlóid; Socrú na Síochána.	Polasaí cabhlaigh Wilhelm II
Sochaí agus geilleagar	Fás geilleagrach agus teannais shóisialta: tionsclaíocht sa Ghearmáin agus a thionchar ar an tsochaí; tionsclaíocht agus géarchéim gheilleagrach i Rúis na Sáire; tionchar an chogaidh ar an tsochaí agus ar an ngeilleagar.	Mná sa líon saothair le linn an Chéad Chogaidh Dhomhanda
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Léiriú ionannais náisiúnta trí litríocht agus na healaíona; litríocht an Chéad Chogaidh Dhomhanda. Teannais idir Eaglais agus Stát sa Ghearmáin agus san Iodáil. Frith-Ghiúdachas sa Fhrainc agus sa Rúis. Príomhfhorbairtí san eolaíocht, sa teicneolaíocht agus i gcúrsaí míochaine.	Aireagán agus stair luath an ghluaisteáin

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *Otto von Bismarck; Wilhelm II; Douglas Haig; Woodrow Wilson; teaghlach Krupp; Rosa Luxemburg; Wilfred Owen; Leo XIII; Marie Curie; Karl Benz.*

Príomhchoincheapanna
Cothromaíocht cumhachta, náisiúnachas, an tImpiriúlachas Nua, cogadh domhanda, cogadh tnáite, coinscríobh, féinchinntiúchán, ciontacht cogaidh, frith-Ghiúdachas.

Topaic 3: Deachtóireacht agus daonlathas san Eoraip, 1920-1945

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Bunús agus fás na riailréimeanna faisistíocha san Eoraip; an stát Naitsíoch le linn síochána agus cogaidh. Cumannachas sa Rúis: riailréimeanna Lenin agus Stalin; stát Stalin le linn síochána agus cogaidh. An Fhrainc: an Tríú Poblacht, 1920-1940, agus stát Vichy. Comhaontais in aimsir chogaidh, 1939-1945.	Seó-Trialacha Stalin
Sochaí agus geilleagar	Fadhbanna eacnamaíocha agus sóisialta na mblianta idirchogaidh, le tagairt ar leith don Bhreatain agus don Ghearmáin. An riailréim ionadúil Shóivéadach. An tsochaí le linn an Dara Cogadh Domhanda: an Fronta Baile; ciondáil/aslonnaithe; dídeanaithe; comhoibriú/ frithbheartaíocht. Frith-Ghiúdachas agus an tUileloscadh.	Máirséail Jarrow, Deireadh Fómhair 1936
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Bolscaireacht Naitsíoch – rialú an stáit agus úsáid na mórmheán cumarsáide. Caidreamh idir eaglais agus stát faoi Mussolini agus Hitler. Cultúr coitianta Angla-Mheiriceánach le linn síochána agus cogaidh: raidió agus cineama. Teicneolaíocht cogaíochta.	Slógaí Nuremberg

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana
Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas: *J. M. Keynes; Adolf Hitler; Benito Mussolini; Vladimir Ilyich Lenin; Josef Stalin; Winston Churchill; Joseph Goebbels; Leni Riefenstahl; Bing Crosby; Charlie Chaplin*
Príomhchoincheapanna
Boilsciú, an Spealadh, cosantachas, comhshealúchas, cumannachas, faisisteachas, deachtóireacht, cultas pearsantachta, ollsmachtachas, daonlathas, bolscaireacht, frith-Ghiúdachas, herrenvolk, Reichskirche, an tUileloscadh, comhoibriú, frithbheartaíocht, lebensraum, blitzkrieg.

Topaic 4: Easaontas agus athailíniú san Eoraip, 1945-1992

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Bunús an Chogaidh Fhuair; deighilt na Gearmáine; "Sóivéadú" Oirthear na hEorpa; teacht chun cinn gluaiseachtaí leasaithe in Oirthear na hEorpa; turnamh Aontas na Sóivéide; briseadh agus athailíniú san Eoraip. Gluaiseachtaí i dtreo aontais Eorpaigh, 1945-1957; bunú agus éabhlóid Chomhphobal Eacnamaíochta na hEorpa.	Éirí Amach na hUngáire, 1956
Sochaí agus geilleagar	Geilleagair an Iarthair, 1945-1973: ré an fháis gheilleagraigh; Cúnamh Marshall; gluaiseachtaí i dtreo na saorthrádála; inimirce; an Stát Leasa Shóisialaigh. 1973-1990: tionchar Ghéarchéim na hOla; meathlú agus méadú ar dhífhostaíocht. Na geilleagair Chumannacha: fadhbanna agus torthaí. Pósadh, an teaghlach agus ról athraitheach na mban. Flúirse, am scíthe agus an tsochaí tomhaltóirí.	Géarchéim na hOla, 1973
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Litríocht agus critic shóisialta, Thoir agus Thiar. Patrúin athraitheacha i gcomhall creidimh. Cultúr óige agus coitianta (lena n-áirítear spórt) agus na mórmheáin chumarsáide. Tionchar (a) dul chun cinn sna bitheolaíochtaí (b) cumhacht núicléach agus (c) an ríomhaire.	Dara Comhairle na Vatacáine

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Imre Nagy; Nikita Khrushchev; An Pápa Eoghan Pól II; Mikhail Gorbachev; Jean Monnet; Jacques Delors; Margaret Thatcher; Alexander Solzhenitsyn; Simone de Beauvoir; John Lennon

Príomhchoincheapanna

Caipitleachas, cumannachas, Sóivéadú, an Cogadh Fuar, an Cuirtín Iarainn, iombhagairt núicléach, détente, stát satailíte, glasnost, cómhargadh, an Eoraip fheidearálach, stát leasa shóisialaigh, feimineachas, scríbhneoir easaontach, gluaiseacht éacúiméineach, na mórmheáin chumarsáide, teicneolaíocht an eolais, pop-réalta, déagóir.

Topaic 5: Cúlú na hEorpa ó impireachtaí agus an toradh, 1945-1990

Dearcadh	Eiliminti	Cás-staidéir
Polaitíocht agus riarachán	Impleachtaí an Dara Cogadh Domhanda maidir le ról na hEorpa san Áise; streachailtí le haghaidh saoirse agus freagairtí chumhachtaí na hEorpa dóibh (le tagairt ar leith don India, don Ind-Sín agus do na hIndiacha Thoir); caidreamh iarshaoirse leis an gcumhacht choilíneachta. Astarraingt na Breataine ón bPalaistín agus bunús an choinbhleachta Arabaigh-Iosraelaigh; Géarchéim Shuais, 1956. An Afraic – "gaoth an athraithe" (le tagairt ar leith don Ailgéir, don Nigéir, don Chongó, don Tansáin agus d'Angóla); caidreamh iarshaoirse leis an gcumhacht choilíneachta.	Astarraingt na Breataine ón India, 1945-1947
Sochaí agus geilleagar	Iarmhairtí geilleagracha phróiseas an díchoilínithe; Coinbhinsiúin Lomé; trádáil, cúnamh agus gorta san Afraic iarchoilíneach; Julius Nyerere agus polasaí ujamaa. Patrúin agus polasaithe inimirce i stáit éagsúla na hEorpa - an Bhreatain, an Fhrainc.	Dealú Katanga, 1960-1965
Cultúr agus creideamh	Teannais idir an cultúr dúchasach agus an cultúr coilíneach; leathadh an Ioslamachais agus na Críostaíochta san Afraic; an creideamh Ioslamach san Eoraip; éagsúlacht chultúir i dtíortha ilchiníocha na Breataine agus na Fraince; an Béarla mar theanga dhomhanda; litríocht iarchoilíneachta.	Caidreamh ciníoch sa Fhrainc sna 1980idí

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Mohandas Gandhi; Ho Chi Minh; Achmad Sukarno; David Ben-Gurion; Gamal Abdul Nasser; Charles de Gaulle; Sese Seko Mobutu; oibrí forbartha san Afraic; Nadine Gordimer; Chinua Achebe.

Príomhchoincheapanna

Riail choilíneach, comhshamhlú, díchoilíniú, Siónachas, sceimhlitheoireacht, treibheachas, ciníochas, an Comhlathas (Briotanach), Aontas agus Pobal (na Fraince), an Ciste Airgeadaíochta Idirnáisiúnta, an Banc Domhanda, geilleagar trasnáisiúnta, eagraíocht neamhrialtasacha (ENR), éagsúlacht chultúir, ionannas

Topaic 6: Na Stáit Aontaithe agus an domhan, 1945-1989

Dearcadh	Eilimintí	Cás-staidéir
Sochaí agus geilleagar	Foinsí bhorradh geilleagrach na Stát Aontaithe: an cogadh, infheistíocht phoiblí agus maoiniú idirnáisiúnta, 1945-1968. Forbairt struchtúr tionsclaíoch na Stát Aontaithe: an chorparáid ilnáisiúnta, 1945-1968. Cogadh Vítneam; an t-easnamh feidearálach; meathlú intíre; iomaíocht idirnáisiúnta ón tSeapáin agus ón Eoraip, 1968-1989. Fás déimeagrafach; flúirse – tomhaltachas, fóillíocht, ról na hoibre, ról athraitheach na mban agus an teaghlaigh. Flúirse achrannach: coinbhleacht ciníoch, bochtaineacht uirbeach, drugaí agus coireacht.	Baghcat Bus Montgomery 1956
Polaitíocht agus riarachán	Polaitíocht na Stát Aontaithe: struchtúir agus teannais – rialtas feidearálach agus na stáit; scaradh cumhachtaí. An Uachtaránacht ó Roosevelt go Reagan. Imthosca intíre i bpolasaí eachtrach na Stát Aontaithe: McCarthachas, an ghluaiseacht frithchogaidh, caidreamh ciníoch. Polasaí eachtrach na Stát Aontaithe, 1945-1972: Beirlín, An Chóiré, Cúba, Vítneam. Laghdú éiginteachtaí an Chogaidh Fhuair, 1973-1989: tarraingt siar ó Vítneam, détente, SALT agus Star Wars.	Lyndon Johnson agus Vítneam, 1963-1968
Cultúr, creideamh agus eolaíocht	Comhaontú? 1945-1968: Hollywood – an Bhrionglóid Mheiriceánach; an scanradh roimh "an dearg". Teip an chomhaontaithe, 1968-1989: cultúr óige, "frithchultúr", agus ilchultúrachas. Creideamh i gcultúr nua-aimseartha Mheiriceá; na mórmheáin chumarsáide i gcultúr nua-aimseartha Mheiriceá; oll-ardoideachas. Dul chun cinn i dteicneolaíocht mhíleata, spáis agus eolais.	Tuirlingt ar an ngealach, 1969

Sa staidéar a dhéanann siad ar an topaic, is ceart go dtiocfadh na daltaí ar an eolas faoi ról príomhphearsan ar leith.

"Eochair" eile chun tuiscint a fhorbairt sna daltaí ná go bhfoghlaimeoidís conas na príomhcheisteanna a shainaithint trí eolas maith a bheith acu ar phríomhchoincheapanna áirithe.

Príomhphearsana

Is ceart go mbeadh daltaí ar an eolas faoin gcion a rinne na daoine seo a leanas do na forbairtí atá liostaithe faoi na heilimintí thuas:

Harry Truman; Joe McCarthy; Martin Luther King; Lyndon Johnson; "Fear an Eagrúcháin"; Betty Friedan; Norman Mailer; Muhammad Ali; Billy Graham; Marilyn Monroe

Príomhchoincheapanna

Caipitleachas corparáideach, domhandú, idirnáisiúnachas, impiriúlachas, tomhaltachas, forbairt teicneolaíochta, an coimpléacs míleata-thionsclaíoch, idirdhealú, liobrálú, maorlathas uachtaránachta, mórmheáin chumarsáide, tuairimí an phobail, an tromlach morálta, feimineachas.

NCCA

National Council for Curriculum and Assessment
An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta

Nósanna imeachta le haghaidh Siollabais Náisiúnta a cheapadh

Is iad seo a leanas na baill atá ag Coistí naComhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta (CNCM) don Teastas Sinsearach:

- Cumann na Meánmhúinteoirí, Éire
- Aontas Múinteoirí Éireann
- Comhchoiste na mBainisteoirí
- Cumann na Scoileanna Pobail agus Cuimsitheacha
- Cumann an Ábhair
- Cumann Gairmoideachais in Éirinn
- Comhghairm Cheannairí Ollscoileanna Éireann
- An Roinn Oideachais agus Eolaíochta (Cigireacht)
- Coimisiún na Scrúdaithe Stáit

Ullmhaíonn Coistí Cúrsaí na CNCM na siollabais ar bhonn na treorach a chuireann an Chomhairle ar fáil.

Cuirtear moltaí na gCoistí Cúrsa faoi bhráid Chomhairle na CNCM le ceadú. Cuireann an CNCM, tar éis di na moltaí sin a bhreithniú, comhairle dá réir ar an Aire Oideachais agus Eolaíochta.

Tá tuilleadh eolais le fáil ó
CNCM, 24 Cearnóg Mhuirfean, Baile Átha Cliath 2.
Teil: (01) 6617177
Facs: (01) 6617180
Ríomhphost: info@ncca.ie
Láithreán gréasáin: www.ncca.ie

AN ROINN OIDEACHAIS AGUS EOLAÍOCHTA
DEPARTMENT OF EDUCATION AND SCIENCE

NCCA
National Council for Curriculum and Assessment
An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta

Arna fhoilsiú ag Oifig an tSoláthair
Le ceannach go díreach ón
Oifig Dhíolta Foilseachán Rialtais,
Sráid Theach Laighean, Baile Átha Cliath 2.
Nó bealach ordú poist ó:
Foilseacháin Rialtais, An Rannóg Post-Trádála,
51 Faiche Stiabhna, Baile Átha Cliath 2.
Teil: 01-647 6834/5 Facs: 01-647 6843
Nó ó dhíoltóirí leabhar.
Praghas: €1.90

Arna dhearadh ag Boyd Freeman Design
© 2005 Rialtas na hÉireann